

Київський університет імені Бориса Грінченка
Історико-філософський факультет
Кафедра історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної та
навчально роботи

О. Б. Жильцов

2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Середньовічна історія України»

для студентів

спеціальності: **032 Історія та археологія**

освітнього рівня: **першого (бакалаврського)**

освітньої програми: **032.00.01 Історія та археологія**

Київ – 2021

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02180554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти

Протокол № 2419/21
Жильцов
(підпис) (прізвище, ім'я, по-батькові)

к. р. 2021 р.

Розробники: Михайловський Віталій Миколайович, доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри історії України

Викладачі: Михайловський Віталій Миколайович, доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри історії України

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри історії України
Протокол від 9 січня 2019 р. №6
Завідувач кафедри _____ О.О. Салата

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми 032 Історія та археологія _____
_____ . ____ . 20 ____ р.

Гарант освітньої програми _____
(підпис)

Робочу програму перевірено
16.01.2019 р.
Заступник декана _____

Пролонговано:
на 2019/2020 н.р. _____ (Салата О.О.), «21» 01 2020 р., протокол № 6
на 2020/2021 н.р. _____ (Салата О.О.), «06» 01 2021 р., протокол № 6
на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__»__ 20__ р., протокол № __
на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__»__ 20__ р., протокол № __

©Михайловський В.М., 2019 р.
© Київський університет імені
Бориса Грінченка, 2019 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
	денна
«Середньовічна історія України»	
Вид дисципліни	Обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська мова
Загальний обсяг кредитів / годин	4/120
Курс	1
Семестр	2
Кількість змістових модулів з розподілом:	4
Обсяг кредитів	4
Обсяг годин, в тому числі:	120
Аудиторні	42
Модульний контроль	8
Семестровий контроль	30
Самостійна робота	40
Форма семестрового контролю	іспит

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Середньовічна історія України» є ознайомлення студентів з історичним розвитком українських земель у IX-XVI ст.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Середньовічна історія України» є

- висвітлити основні явища і чинники історії України IX-XVI ст.;
- охарактеризувати основні напрямки історіографії історії України IX-XVI ст.;
- охарактеризувати зміни адміністративно-територіального устрою на українських землях у IX-XVI ст.

Загальні компетентності навчальної дисципліни:

ЗК 1. Здатність до цілеспрямованого накопичування знання, самостійного пошуку та опрацювання інформації;

ЗК 2. Вміння організовувати творчі колективи з метою розв'язання комплексних міжпредметних проблем;

ЗК 3. Здатність застосовувати набуті знання та навички у практичних ситуаціях, виявляючи ініціативу та підприємливість;

ЗК 4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації;

ЗК 5. Здатність взаємодіяти з представниками інших професійних груп гуманітарної сфери.

ЗК 6. Здатність до творчого мислення, яке полягає у схильності до нестандартного вирішення задач, самостійності міркувань та умовиводів.

Фахові компетентності навчальної дисципліни:

ФК 1. Здатність виявляти та опрацьовувати історичні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію;

ФК 2. Здатність здійснювати історичні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних наук, застосовуючи інформаційно-комунікативні технології та інформаційні бази даних;

ФК 3. Вміння створювати тексти однією з іноземних мов з використанням термінів, які прийняті в фаховому середовищі;

ФК 4. Здатність брати участь у дискусії з певної наукової проблеми, у різних формах наукової комунікації;

ФК 8. Здатність відрізнити специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки;

3. ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН 1. Глибокі знання в межах спеціалізації з позначенням новацій останнього часу.

ПРН 2. Знання специфіки розвитку історичного пізнання в конкретні історіографічні періоди, в тому числі й на сучасному етапі.

ПРН 3. Знання професійних норм в галузі історії та археології.

ПРН 4. Знання основних етапів наукового пошуку в галузі історії та археології та завдання кожного з них.

ПРН 5. Розуміння основних теоретичних та методологічних проблем сучасної історичної науки.

ПРН 9. Розуміння і здатність інтерпретувати основні завдання історичної та археологічної науки.

ПРН 10. Здатність пояснювати взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, оцінювати альтернативні варіанти інтерпретації основних тенденцій та особливостей історичного розвитку людства у певні історичні періоди.

ПРН 11. Здатність аналізувати взаємозв'язки між позицією професійного історика та пануючими у суспільстві поглядами на минуле.

ПРН 13. Здатність виявляти ініціативу, яка спрямована на збереження та управління культурною спадщиною.

ПРН 14. Здатність брати участь у здійсненні реальних дослідницьких проєктів.

ПРН 15. Здатність аналізувати явища та процеси світової історії з урахуванням сучасних теорій суспільного розвитку.

ПРН 16. Здатність визначати інформаційний потенціал конкретних історичних джерел при вирішенні певної наукової проблеми.

ПРН 17. Здатність досліджувати життя та діяльність конкретних людей з урахуванням досягнень сучасної біографістики.

ПРН 18. Здатність здійснювати експертизу пам'яток 8 матеріальної та духовної культури, в тому числі з метою їх подальшого використання в сфері туризму та рекреації.

ПРН 19. Здатність обґрунтувати мету та завдання власного дослідження з урахуванням актуальних проблем сьогодення.

ПРН 20. Здатність узагальнювати результати власного дослідження.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. IX – перша половина XIII ст.							
Тема 1. Предмет і завдання курсу. Загальний огляд тематики курсу	8	2	2				4
Тема 2. Історична географія українських земель IX-XII ст. Джерела та історіографія Давньоруської історії	10	2	2	2			4
Тема 3. Правляча династія у X-XII ст. Система влади. Правовий устрій. Криза династії. Розпад на удільні князівства. XII – перша половина XIII ст.	6	2					4
Модульний контроль	2						
Разом	26	6	4	2			12
Змістовий модуль 2. Перша половина XIII — перша половина XIV ст.							
Тема 4. Галицько-Волинське князівство (кін. XII – 1340 р.). Джерела та історіографія з історії Галицько-Волинського князівства	10	2	2	2			4
Тема 5. Галицько-Волинське князівство у системі міжнародних стосунків в XIII ст. Руське королівство у першій половині XIV ст.	6	2	2				4
Модульний контроль	2						
Разом	18	4	4	2			8
Змістовий модуль 3. Друга половина XIV — поч. XVI ст.							
Тема 6. Українські землі у другій половині XIV-XV ст. Територія. Історіографія та джерела другої половини XIV-XV ст.	6	2	2				4
Тема 7. Боротьба за спадщину Галицько-Волинського князівства (Руського королівства) у другій половині XIV — першій третині XV ст.	10	2	2	2			4
Тема 8. Земські і городські уряди для	8	2	2				4

шляхти на українських землях у XIV- XVI ст. – 2 год. Поширення магдебурзького права для міст на території України в XIV-XV ст.							
Модульний контроль	2						
Разом	26	6	6	2			12
Змістовий модуль 4. Початок XVI ст. – 1572 р.							
Тема 9. Українські землі у XVI ст. Територія. Правовий устрій. Джерела та історіографія українських земель у XVI ст.	8	2					4
Тема 10. Соціальна структура населення українських земель у XVI ст. Церква на території руських воєводств Польського королівства у XVI-1572 рр.	10	2		2			4
Модульний контроль	2						
Разом	20	4		2			8
Підготовка та проходження контрольних заходів	30						
Усього	120	20	14	8			40

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Лекція 1

Предмет і завдання курсу. Загальний огляд тематики курсу (2 год.)

1. Предмет курсу “Середньовічна історія України”.
 2. Хронологічні межі курсу “Середньовічна історія України”.
- Основні поняття: *середньовічна історія України, хронологія, періодизація.*

Лекція 2

Історична географія українських земель IX-XII ст. Джерела та історіографія Давньоруської історії (2 год.)

1. Розселення слов’янських племен на території України у V-VIII ст. н.
 2. Утворення Давньоруської держави у IX-X ст. Формування території
довкола Києва.
 3. Давньоруська держава в XI ст.
 4. Удільні князівства XII ст.
 5. Огляд основних писемних джерел з Давньоруської історії.
 6. Вітчизняна та зарубіжна історіографія Давньоруської історії.
- Основні поняття: *Русь, степ, Візантія, варяги, князівства, літопис, хроніка,
звід, дискусія, полеміка.*

Лекція 3

Правляча династія у X-XII ст. Система влади. Правовий устрій. Криза династії. Розпад на удільні князівства у XII ст.

(2 год.)

1. Династія Рюриковичів у X-XII ст.
 2. Система влади у X-XII ст.
 3. Правий устрій Давньоруської держави.
 4. Любецький з'їзд 1097 р. та закріплення уділів за нащадками Ярослава Мудрого.
 5. Удільні князівства у XII ст. Боротьба за Київський престол.
 6. Удільні князівства у першій половині XIII ст.
- Основні поняття: *Рюриковичі, князі, князівські урядники, звичаєве право, Руська правда, уділ, удільне князівство.*

Семінарське заняття 1

Теорії походження Русі. Історія та практика.

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Норманська теорія.
2. Антинорманська теорія.
3. Хозарська теорія.

Рекомендована література:

1. *Брайчевский М. Ю.* «Русские» названия порогов у Константина Багрянородного // *Земли Южной Руси в IX-XIV вв. (История и археология)*. К., 1985. <http://www.kurgan.kiev.ua/porogi.htm>
2. *Древняя русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия / Под ред. Т. Н. Джаксон, И. Г. Коноваловой и А. В. Подосинова. Том V: Древнескандинавские источники / Сост. Г. В. Глазырина, Т. Н. Джаксон, Е. А. Мельникова.* М., 2009.
3. *Клейн Л. С.* Спор о варягах. История противостояния и аргументы сторон. — СПб, 2009.
4. *Мельникова Е. А.* Древняя Русь и Скандинавия. Избранные труды. — М., 2011.
5. *Пріцак О.* Відкіль єсть пішла Руськая земля (Лекція прочитана у Гарвардському університеті в 1975 р.).
6. *Толочко О.П., Толочко П.П.* Київська Русь. — К., 1998.
7. *Толочко О.П.* Очерки начальной истории руси. — К., 2015.

Семінарське заняття 2

Стосунки з сусідами у X-XII ст.

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Походи на південь та перші міждержавні угоди з Візантією у X ст. Зміст та обставини укладання.

2. Династичні стосунки з сусідами у X-XII ст.

Рекомендована література:

1. Джаксон Т. Четыре норвежских конунга на Руси. Из истории русско-норвежских политических отношений последней трети X — первой половины XI в. — М., 2000.
2. Коновалова Н. Г., Перхавко В. Б. Древняя Русь и Нижнее Подунавье. М., 2000.
3. Назаренко А. В. Древняя Русь на международных путях. Междисциплинарные очерки культурных, торговых, политических связей IX-XII веков. М., 2001.
4. Паушто В. Т. Внешняя политика Древней Руси. М., 1968.
5. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. — К., 1998.

Практичне заняття 1

«Руська правда» - система правових норм Русі в XI-XIII ст.

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Види і списки «руської правди».
2. Структура тогочасного суспільства за «руською правдою».

Рекомендована література:

1. Зимин А. А. Русская правда. М., 2000.
<http://annals.xlegio.ru/rus/zimin/zimin.htm#pr>
2. Русская правда. I. Тексты / Под ред. акад. Б. Д. Грекова. — М., 1940.
3. Русская правда. II. Комментарии / Составили Б. В. Александров, В. Г. Гейман, Г. Е. Кочин и др. / Под. ред. акад. Б. Д. Грекова. — М., 1947.
4. Пресняков А. Е. Княжое право в древней Руси. Очерки по истории X-XIII столетий. Лекции по русской истории. Киевская Русь. М., 1993.
5. Толочко А. П. Краткая редакция Правды русской: происхождение текста // Ruthenica. Supplementum 2. — К., 2009.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

ПЕРША ПОЛОВИНА XIII — ПЕРША ПОЛОВИНА XIV СТ.

Лекція 4

Галицько-Волинське князівство (кін. XII – 1340 р.). Джерела та історіографія з історії Галицько-Волинського князівства

(2 год.)

1. Формування території Галицького та Волинського князівства.
2. Об'єднання двох князівств під владою Романа Мстиславовича.
4. Галицько-Волинський літопис як основне джерело до історії князівства.
5. Актові документи до історії Галицько-Волинського князівства.

6. Закордонні нарративні джерела до історії Галицько-Волинського князівства. Основні поняття: *Галицьке та Волинське князівства, Мстиславовичі, Руське королівство, Галицько-Волинський літопис, хроніки, листи, грамоти.*

Лекція 5

Галицько-Волинське князівство у системі міжнародних стосунків в XIII ст. Руське королівство у першій половині XIV ст.
(2 год.)

1. Стосунки Галицько-Волинського князівства з Угорським королівством.
 2. Стосунки Галицько-Волинського князівства з польськими князівствами.
 3. Руське королівство та його сусіди у першій половині XIV ст.
 4. Юрій-Болеслав Тройденевич – останній володар Руського королівства.
- Основні поняття: *генеалогія, шлюб, угода, Угорське королівство, Краківське князівство, Мазовецьке князівство, Руське королівство, Польське королівство, Угорське королівство, Мазовецьке князівство.*

Семінарське заняття 3

Галицьке та Волинське князівство наприкінці XII–XIII ст.
(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Угорські претензії на Галицьке князівство у першій половині XIII ст.
2. Князювання Данила Романовича (1205 – 1264).
3. Коронація 1254 р. у Дорогичині.

Рекомендована література:

1. *Александрович В., Войтович Л.* Король Данило Романович. Біла Церква, 2013.
2. *Котляр М.* Галицько-Волинська Русь. — К., 1998.
3. *Пашуто В.* Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. — М., 1950.
4. *Майоров О.* Єфросинія Галицька. Дочка візантійського імператора в Галицько-Волинській Русі: княгиня і черниця. – Біла Церква, 2013.

Семінарське заняття 4

Стосунки династії Романовичів із сусідами у XII-XIII ст.
(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Європейська генеалогія Мономаховичів-Романовичів у XII-XIII ст.
2. Галицько-Волинське князівство та його стосунки з Угорським та Польським Королівствами у XII-XIII ст.

Рекомендована література:

1. *Александрович В., Войтович Л.* Король Данило Романович. Біла Церква, 2013.

2. *Домбровський Д.* Матримоніальна політика князя Льва Даниловича // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 2000. — Т. 240. — С. 195-218.
3. *Домбровський Д.* Руська (українська) середньовічна князівська родина (Рід Романовичів) // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 2006. — Т. 252. — С. 376-409.
4. *Котляр М.* Галицько-Волинська Русь. — К., 1998.
5. *Майоров О.* Єфросинія Галицька. Дочка візантійського імператора в Галицько-Волинській Русі: княгиня і черниця. — Біла Церква, 2013.
6. *Майоров О.* Зовнішня політика Галицько-Волинської Русі часів Четвертого Хрестового походу: стосунки з Німеччиною, Візантією та Польщею // *Ruthenica*. Вип. 7. К., 2008. С. 105-129. <http://history.org.ua/JournALL/ruthenica/7/6.pdf>

Практичне заняття 2
Галицько- Волинський літопис.
(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Структура тексту літопису. Редакції тексту.
2. Князі і бояри у літописі: ставлення до них літописця.

Рекомендована література:

1. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. *М. Котляра*. — К., 2002.
2. *Генсьоровський А.* Галицько-Волинський літопис (процес складання; редакції і редактори). — К., 1958.
3. *Котляр М.* Галицько-Волинська Русь. — К., 1998.
4. *Паушто В.* Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. — М., 1950.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III
ДРУГА ПОЛОВИНА XIV — ПОЧ. XVI СТ.

Лекція 6

Українські землі у другій половині XIV-XV ст. Територія. Історіографія та джерела другої половини XIV-XV ст.

(2 год.)

1. Українські землі у складі Польського королівства.
2. Українські землі у складі Великого князівства Литовського.
3. Українські землі у складі Угорського королівства та Молдавського князівства.
4. Основні види писемних джерел до історії України другої половини XIV – XV ст.
5. Вітчизняна історіографія пізнього Середньовіччя на українських землях.
6. Зарубіжна історіографія пізнього Середньовіччя на українських землях.

7. Правові документи Польського королівства та Великого князівства Литовського у другій половині XIV – XV ст.

Основні поняття: *Польське королівство, Велике князівство Литовське, Угорське королівство, Молдавське князівство, письмові джерела, актові джерела, історіографія, коронне право, статут, унія, суддебник*

Лекція 7

Боротьба за спадщину Галицько-Волинського князівства (Руського королівства) у другій половині XIV — першій третині XV ст. (2 год.)

1. Польсько-угорські домовленості про успадкування влади у Центрально-Східній Європі.
2. Велике князівство Литовське – центр збирання руських земель у пізньому Середньовіччі.
3. Князь Владислав Опольський та його управління на руських землях.
4. Владислав II Ягайло та Вітовт та українські землі під їхньої владою у першій третині XV ст.

Основні поняття: *Руське королівство, руський домен короля, Поділля, Волинь.*

Лекція 8

Земські і городські уряди для шляхти на українських землях у XIV-XVI ст. Поширення магдебурзького права для міст на території України в XIV-XV ст. (2 год.)

1. Уряд старости на українських землях.
2. Земські уряди на українських землях.
3. Городські уряди на українських землях.
4. Магдебурзьке право на прикладі Львова, Кам'янця та Києва.
5. Міські урядники
6. Етнічний склад Львова на прикладі книг прийняття до міського громадянства.

Основні поняття: *староста, генеральний староста, город, уряд, міське право, самоврядування, німецьке право, міські урядники.*

Семінарське заняття 5

Удільні князівства на українських землях в другій половині XIV-XV ст. (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Подільське князівство братів Коріатовичів у другій половині XIV ст.
2. Волинське князівство, як плацдарм поширення влади великих князівств литовських на українських землях у XIV-XV ст.
3. Київське та Новгород-Сіверське князівства на порубіжжі зі Степом.

Рекомендована література:

1. Михайловський В. Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI століття. – К., 2012.
2. Русина О. Україна під татарами і Литвою. — К., 1999.
3. Русина О. Сіверська земля у складі Великого князівства Литовського. – К., 1998.
4. Шабульдо Ф. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. — К., 1987.

Семінарське заняття 6

Міста та торгівельні стосунки українських земель у XV-XVI ст.

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Вірменські колонії у містах.
2. Львів і Київ: два центри східної торгівлі.

Рекомендована література:

1. Білоус Н. Київ наприкінці XV — у першій половині XVII століття. Міська влада і самоврядування. — К., 2008.
2. Привілеї міста Києва кінця XV – середини XVII ст. Дослідження. Тексти / Упор. Н. Білоус. – К., 2013.
3. Дашкевич Я. Розселення вірменів на Україні в XI-XVIII ст. // Український історико-географічний збірник. — К., 1971. — Вип. 1. — С. 150-181.
4. Капраль М. Національні громади Львова XVI-XVIII ст. (соціально-правові взаємини). — Львів, 2003.
5. Отамановський В. Вінниця в XIV-XVII століття. Історичне дослідження. — Вінниця, 1993.
6. Шиян Р. Торгівля міст Руського і Белзького воєводств у XVI — першій половині XVII ст. // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1994. — Т. 228.

Семінарське заняття 7

Земські та городські уряди у Руському, Подільському та Белзькому воєводствах: регіональна специфіка

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Земська ієрархія на руських землях у XV-XVI ст.: номенклатура та персональний склад
2. Уряд генерального руського та подільського старости.

Рекомендована література:

1. Крикун М. Земські уряди на українських землях у XV-XVIII ст. // Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1994. — Т. 228.
2. Михайловський В. Привілей короля Владислава III на Кам'янецьке староство для Теодорика з Бучача 1442 р. // Наукові праці Кам'янець-

- Подільського державного педагогічного університету. — Кам'янець-Подільський, 2003. — Т. 11. Історичні науки.
3. Михайловський В. Документи подільських (кам'янецьких) генеральних старост на заставу королівщин (1442-1506 рр.) // Київська старовина. — 2003. — № 2.
 4. Михайловський В. Вищі урядники Польського королівства на руських землях у 1434-1506 роках: спроба колективного портрета // *Theatrum humanae vitae*. Студії на пошану Наталі Яковенко. — К., 2012.

Практичне заняття 3

Правовий устрій на українських землях Великого князівства Литовського у другій половині XV ст. Коронне право на руських землях у XIV-XV ст. Малопольський (віслицький) статут Казимира та його руський переклад.

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Судебник Казимира 1468 р.: структура і зміст.
2. Структура Віслицького статуту.
3. Верстви суспільства за Віслицьким статутом.
4. Покарання за Віслицьким статутом.

Рекомендована література:

1. Сеньків Ю. Судебник 1468 року, його структура, зміст та значення // Вісник львівського університету. Серія юридична. — Львів, 2008. — Вип. 46. — С. 59-64: http://law.lnu.edu.ua/fileadmin/user_upload/visnyk/46/vsn46_08.pdf
2. Акты относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. Санкт-Петербург, 1846. Т. I: 1340–1506. № 2. С. 2-20.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

ПОЧ. XVI СТ. – 1572 Р.

Лекція 9

Українські землі у XVI ст. Територія. Правовий устрій. Джерела та історіографія українських земель у XVI ст.

(2 год.)

1. Українські землі у складі Польського королівства та Великого князівства Литовського.
 2. Письмові джерела з історії України XVI ст.
 3. Державні архіви Польського королівства та Великого князівства Литовського у XVI ст.
 3. Вітчизняна історіографія історії українських земель XVI ст.
 4. Зарубіжна історіографія історії українських земель XVI ст.
- Основні поняття: *воєводства, повіти, статут, суди, актові джерела, хроніки, коронна метрика, литовська метрика.*

Лекція 10

Соціальна структура населення українських земель у XVI ст. Церква на території руських воєводств Польського королівства у XVI-1572 рр. Участь у житті держави. Шляхта руських воєводств на сеймах у XVI ст. (2 год.)

1. Особливості соціальної структури в Польському Королівстві та Великому князівстві Литовському.
2. Православна церква та її структура.
3. Католицька церква та її структура.
4. Запровадження регулярних сеймів у Польському королівстві та сеймова репрезентація руських воєводств.
5. Люблінський сейм 1569 р.

Основні поняття: *соціальна структура, князі, шляхта, пани, зем'яни, бояри, міщани, селяни, київська митрополія, єпископства, парафії, право патронату, сейми, сеймові конституції*

Практичне заняття 4

Перший та Другий Литовські статuti (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Перший литовський статут 1529 р. як перша спроба кодифікації права у Великому князівстві Литовському.
2. Другий литовський статут 1566 р.
3. Система покарань за Першим та Другим Литовськими статутами.

Рекомендована література:

1. Заяць А. Міщани поміж Литовськими Статутами і практикою життя // Соціум. Альманах соціальної історії. — К., 2010. — Вип. 9. — С. 9-19.
2. Русина О. Україна під татарами і Литвою. — К., 1999.
3. Статути Великого князівства Литовського у 3-х томах. Том I Статут Великого князівства Литовського 1529 року. Одеса 2002.
Статути Великого князівства Литовського у 3-х томах. Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року. Одеса 2003.

6. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	2	2	3	3	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	3	3	-	-
Відвідування практичних занять	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	3	30	-	-
Робота на практичному занятті	10	1	10	1	10	1	10	1	10
Самостійна робота		3	15	2	10	3	15	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30								
Разом			76		70		87		48
Максимальна кількість балів: 281									
Розрахунок коефіцієнта: $60/281 = 0,213$									

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Мета ІНДЗ: вироблення у студентів навичок самостійної роботи з історичними джерелами та історіографічною літературою для удосконалення знань, отриманих у процесі навчання.

Зміст ІНДЗ: поглиблене вивчення студентами окремих проблем вітчизняної історії.

Види ІНДЗ:

- письмова робота.

Орієнтовна структура ІНДЗ:

- Вступ. Обґрунтування актуальності теми. Огляд джерел та історіографії проблеми.
- Основна змістовна частина.
- Висновки.

- Список використаних джерел і досліджень.

Критерії оцінювання ІНДЗ:

№ зп	Опис критерію	Максимальна кількість балів
1.	Ступінь розкриття теми	10
2.	Обґрунтованість висновків	10
3.	Якість оформлення роботи	10
Разом:		30 балів

Шкала оцінювання ІНДЗ:

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	25 - 30	Відмінно
Достатній	20 - 24	Добре
Середній	5 - 19	Задовільно
Низький	0 - 4	Незадовільно

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Середньовічна історія України».

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Формою проведення модульного контролю є письмова робота на на 2-3 варіанти по 2-3 питання з тем поточного модулю контролю.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Формою проведення семестрового контролю є письмовий іспит. Максимальна оцінка за іспит складає 40 балів за стобальною шкалою.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1. Утворення Давньоруської держави у ІХ-Х ст. Формування території довкола Києва.
2. Давньоруська держава в ХІ ст.
3. Удільні князівства в ХІІ ст.

4. Огляд основних писемних джерел з Давньоруської історії.
5. Вітчизняна та зарубіжна історіографія Давньоруської історії.
6. Династія Рюриковичів у X-XII ст.
7. Система влади у X-XII ст.
8. Правовий устрій Давньоруської держави.
9. Любецький з'їзд 1097 р. та закріплення уділів за нащадками Ярослава Мудрого.
10. Удільні князівства у XII ст. Боротьба за Київський престол.
11. Удільні князівства у першій половині XIII ст.
12. Норманська теорія походження Давньоруської держави.
13. Антинорманська теорія походження Давньоруської держави.
14. Хозарська теорія походження Давньоруської держави.
15. Етапи формування Київської Русі.
16. Межі Русі на початку XI ст.
17. Походи на південь та перші міждержавні угоди з Візантією у X ст. Зміст та обставини укладання.
18. Династичні стосунки з сусідами у X-XII ст.
19. Види і списки «руської правди».
20. Структура тогочасного суспільства за «руською правдою».
21. Монгольська експансія на захід і доля удільних князівств на території сучасної України.
22. Формування території Галицького та Волинського князівства у XII ст.
23. Об'єднання двох князівств під владою Романа Мстиславовича.
24. Мстиславовичі – володарі Галицько-Волинського князівства.
25. Галицько-Волинський літопис як джерело.
26. Актові документи до історії Галицько-Волинського князівства.
27. Європейська генеалогія Мстиславовичів у XIII ст.
28. Стосунки Галицько-Волинського князівства з Угорським королівством.
29. Стосунки Галицько-Волинського князівства з польськими князівствами.
30. Руське королівство та його сусіди у першій половині XIV ст.

- 31.Юрій-Болеслав Тройденевич – останній володар Руського королівства.
- 32.Угорські претензії на Галицьке князівство у першій половині XIII ст.
- 33.Князювання Данила Романовича (1205 –1264).
- 34.Коронація 1254 р. у Дорогичині.
- 35.Структура тексту Галицько-Волинського літопису. Редакції тексту.
- 36.Європейська генеалогія Мономаховичів-Романовичів у XII-XIII ст.
- 37.Галицько-Волинське князівство та його стосунки з Угорським та Польським Королівствами у XII-XIII ст.
- 38.Основні види писемних джерел до історії України другої половини XIV – XV ст.
- 39.Вітчизняна історіографія пізнього Середньовіччя на українських землях.
- 40.Зарубіжна історіографія пізнього Середньовіччя на українських землях.
- 41.Правові документи Польського королівства та Великого князівства Литовського у другій половині XIV – XV ст.
- 42.Велике князівство Литовське – центр збирання руських земель у пізньому Середньовіччі.
- 43.Князь Владислав Опольський та його управління на руських землях.
- 44.Владислав II Ягайло та Вітовт та українські землі під їхньої владою у першій третині XV ст.
- 45.Уряд старости на українських землях.
- 46.Земські уряди на українських землях.
- 47.Гродські уряди на українських землях.
- 48.Магдебурзьке право на прикладі Львова, Кам'янця та Києва.
- 49.Судебник Казимира 1468 р.: структура і зміст.
- 50.Подільське князівство братів Коріатовичів у другій половині XIV ст.
- 51.Волинське князівство, як плацдарм поширення влади великих князів литовських на українських землях у XIV–XV ст.
- 52.Уряд генерального руського та подільського старости.
- 53.Привілеї на повне і часткове магдебурзьке право на прикладі Львова та Кам'янця.

54. Письмові джерела з історії України XVI ст.
55. Особливості соціальної структури в Польському Королівстві та Великому князівстві Литовському.
56. Запровадження регулярних сеймів у Польському королівстві та сеймова репрезентація руських воєводств.
57. Люблінський сейм 1569 р.
58. Православна церква та її структура у XVI ст.
59. Католицька церква та її структура у XVI ст.
60. Перший литовський статут 1529 р. як перша спроба кодифікації права у Великому князівстві Литовському.
61. Другий литовський статут 1566 р. утворення Волинського і Брацлавського воєводств.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТКА ДИСЦИПЛІНИ

Разом: 120 год.

З них: лекції (20 год.), семінарські заняття (14 год.), практичні заняття (8 год.), модульний контроль (8 год.), семестровий контроль – іспит

Теми	Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8	Т.9	Т.10
Лекції (теми, бали)	Л.1 (1 б.)	Л.2 (1 б.)	Л.3 (1 б.)	Л.4 (1 б.)	Л.5 (1 б.)	Л.6 (1 б.)	Л.7 (1 б.)	Л.8 (1 б.)	Л.9 (1 б.)	Л.10 (1 б.)
Семінарські заняття (теми, бали)	С.1 (11 б.)	С.2 (11 б.)		С.3 (11 б.)			С.4 (11 б.)	С.5 (11 б.)	С.6 (11 б.)	С.7 (11 б.)
Практичні заняття (теми, бали)		ПР до Т 2 (11б.)		ПР до Т 4 (11б.)			ПР до Т 7 (11б.)			ПР до Т 10 (11б.)
Самостійна робота	СР до Т 1 (5 б.)	СР до Т 2 (5 б.)	СР до Т 3 (5 б.)	СР до Т 4 (5 б.)	СР до Т 5 (5 б.)	СР до Т 6 (5 б.)	СР до Т 7 (5 б.)	СР до Т 8 (5 б.)	СР до Т 9 (5 б.)	СР до Т 10 (5 б.)
Поточний контроль (вид, бали)	МКР 1 (25 балів)			МКР 2 (25балів)		МКР 3 (25 балів)			МКР 4 (25балів)	
Семестровий контроль	екзамен									

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Баранович А. Население предстепной Украины в XVI в. // Исторические записки. — Т. 32. — 1950. — С. 198-232.
2. Білоус Н. Київ наприкінці XV — у першій половині XVII століття. Міська влада і самоврядування. — К., 2008.
3. Білоус Н. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії) // УІЖ. — 2010. — № 1. — С. 65-83. [history.org.ua]
4. Брайтчевский М. Ю. «Русские» названия порогов у Константина Багрянородного // Земли Южной Руси в IX-XIV вв. (История и археология). К., 1985. <http://www.kurgan.kiev.ua/porogi.htm>
5. Вінниченко О. О. Князі і не князі: про князівський титул Єловицьких // УІЖ. — 2009. — № 5. — С. 47-65. [history.org.ua]
6. Войтович Л. «Баварський географі»: спроба етнолокалізації населення Центрально-Східної Європи IX ст. // УІЖ. — 2009. — № 5. — С. 12-34. [history.org.ua]
7. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М. Котляра. — К., 2002.
8. Генсьоровський А. Галицько-Волинський літопис (процес складання; редакції і редактори). — К., 1958.
9. Гераськова Л.С. Печеніги, торки, половці на кордонах Київської Русі. Кочівники і Київська Русь // Історія української культури. — К., 2001. — Т. 1. — С. 1008-1014, 1033-1037.
10. Греков Б. Восточная Европа и упадок Золотой Орды (на рубеже XIV-XV вв.). — М., 1975.
11. Грушевський М. Історія України-Руси. — Т. I-VI. — К., 1993-1995.
12. Гумилев Л. Древняя Русь и Кипчакская Степь в 945—1225 гг. // Проблемы изучения и охраны памятников культуры Казахстана: Тезисы докладов и сообщений географической конференции. — Алма-Ата, 1980. — С. 38-71.
13. Дашкевич Я. Розселення вірменів на Україні в XI-XVIII ст. // Український історико-географічний збірник. — К., 1971. — Вип. 1. — С. 150-181.
14. Дашкевич Я. Україна на межі між Сходом і Заходом (XIV-XVIII ст.) // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1991. — Т. 222. — С. 28-44.
15. Дейвіс Н. Боже ігрище. Історія Польщі. — К., 2008.
16. Джаксон Т. Четыре норвежских конунга на Руси. Из истории русско-норвежских политических отношений последней трети X — первой половины XI в. — М., 2000.
17. Домбровський Д. Матрімоніальна політика князя Льва Даниловича // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 2000. — Т. 240. — С. 195-218.

18. *Домбровський Д.* Руська (українська) середньовічна князівська родина (Рід Романовичів) // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 2006. — Т. 252. — С. 376-409.
19. Древняя русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия / Под ред. *Т.Н. Джаксон, И.Г. Коноваловой и А.В. Подосинова.* Том V: Древнескандинавские источники / Сост. *Г.В. Глазырина, Т.Н. Джаксон, Е.А. Мельникова.* М., 2009.
20. *Зазуляк Ю.* Навколо полеміки про феодалізм на Галичині XIV-XV ст. // Ruthenica. — К., 2006. — Вип. 5. — С. 170-193. [history.org.ua]
21. *Зашкільняк Л. Крикун М.* Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. — Львів, 2002.
22. *Заяць А.* Міщани поміж Литовськими Статутами і практикою життя // Соціум. Альманах соціальної історії. — К., 2010. — Вип. 9. — С. 9-19. [history.org.ua]
23. *Зимин А. А.* Русская правда. М., 2000.
<http://annals.xlegio.ru/rus/zimin/zimin.htm#pr>
24. *Иловайский Д. И.* Разыскания о начале Руси. Вместо введения в русскую историю. М., 2002.
<http://www.tuad.nsk.ru/~history/Author/Russ/I/IlovajskiDI/begin/index.html>
25. *Капраль М.* Національні громади Львова XVI-XVIII ст. (соціально-правові взаємини). Львів, 2003.
26. *Кемпа Т.* Костятин Василь Острозький (бл. 1524/1525-1608). Воєвода київський і маршалок землі волинської. — Хмельницький, 2009.
27. *Клейн Л. С.* Спор о варягах. История противостояния и аргументы сторон. СПб, 2009.
28. *Коновалова Н. Г., Перхавко В. Б.* Древняя Русь и Нижнее Подунавье. М., 2000.
29. *Котляр М.* Галицько-Волинська Русь. — К., 1998.
30. *Крикун М.* Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України у XV-XVIII ст. Кордони воєводств у світлі джерел. — К., 1993.
31. *Крикун М.* Повітовий устрій Подільського воєводства в XV-XVI ст. Перспективи джерелознавства історичної географії України // Археографічний щорічник. — К., 1992. — Вип. 1. — С. 157-178.
32. *Крикун М.* Земські уряди на українських землях у XV-XVIII ст. // Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1994. — Т. 228. — С. 65-122.
33. *Линниченко И. А.* Черты из истории сословий в Юго-западной Галицкой (Руси) XIV-XV в. — М., 1894.
34. *Майоров О.* Зовнішня політика Галицько-Волинської Русі часів Четвертого Хрестового походу: стосунки з Німеччиною, Візантією та Польщею // Ruthenica. Вип. 7. К., 2008. С. 105-129.
<http://history.org.ua/JournALL/ruthenica/7/6.pdf>
35. *Михайловський В.* Правління Коріатовичів на Поділлі (1340-ві—1394 рр.): соціальна структура князівського оточення // УІЖ. — 2009. — № 5. — С. 34-47. [history.org.ua]

36. *Михайловський В.* Васальні стосунки князів Коріатовичів з Казимиром III та Людовіком Угорським // УІЖ. — 2010. — № 4. — С. 4-15. [history.org.ua]
37. *Михайловський В.* Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст. – К., 2012.
38. *Михайловський В.* Сенатори Руського, Подільського та Белзького воєводств на Люблінському сеймі 1569 р. // УІЖ. — 2019. — № 2. — С. 46-66. [history.org.ua]
39. *Михайловський В.* Кілька слів про ремесло історика // Український тиждень. № 30 (558). – 2018. – С. 48-51.
40. *Назаренко А. В.* Древняя Русь на международных путях. Междисциплинарные очерки культурных, торговых, политических связей IX-XII веков. М., 2001.
41. *Насонов А. Н.* «Русская земля» и образование территории древнерусского государства. — М., 1951.
42. *Отамановський В.* Вінниця в XIV-XVII століття. Історичне дослідження. — Вінниця, 1993.
43. *Пашуто В. Т.* Внешняя политика Древней Руси. М., 1968.
44. *Пашуто В.* Образование Литовского государства. — М., 1959.
45. *Пашуто В.* Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. — М., 1950.
46. *Пресняков А. Е.* Княжое право в древней Руси. Очерки по истории X-XIII столетий. Лекции по русской истории. Киевская Русь. М., 1993.
47. «Прикладом своїх предків...». Історія парламентаризму на українських землях у 1386–1648 роках: Польське королівство та Річ Посполита / Віталій Михайловський, Олексій Вінниченко, Ігор Тесленко, Петро Кулаковський / За ред. Віталія Михайловського [= Студії з історії парламентаризму на українських землях у XIV–XX ст., vol. 1] Київ: Темпора, 2018.
48. *Пріцак О.* Відкіль єсть пішла Руськая земля (Лекція прочитана у Гарвардському університеті в 1975 р.).
49. *Рапов О.* Княжеские владения на Руси в X — первой половине XIII в. — М., 1977.
50. *Ричка В.* «Вся королівська рать» (Влада Київської Русі). — К., 2009.
51. *Русина О.* Україна під татарами і Литвою. — К., 1999.
52. Русская правда. I. Тексты / Под ред. акад. *Б. Д. Грекова.* — М., 1940.
53. Русская правда. II. Комментарии / Составили *Б. В. Александров, В. Г. Гейман, Г. Е. Кочин и др.* / Под. ред. акад. *Б. Д. Грекова.* — М., 1947.
54. *Сафаргалиев М.* Распад Золотой Орды. — Саранск, 1960.
55. *Сахаров А. Н.* Дипломатия Древней Руси. — М., 1980.
56. *Сеньків Ю.* Субедник 1468 року, його структура, зміст та значення // Вісник львівського університету. Серія юридична. — Львів, 2008. — Вип. 46. — С. 59-64
http://law.lnu.edu.ua/fileadmin/user_upload/visnyk/46/vsn46_08.pdf
57. *Собчук В.* З історії землеволодінь шляхетських родів з княжими титулами у Південній Волині XV — першої половини XVII століть //

- Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 2000. — Т. 240. — С. 333-360.
58. Статут Великого княжества Литовского 1529 года / Под ред. акад. К. Яблонска. — Минск, 1960:
<http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Litva/XVI/1520-1540/Statut1529/framevved.htm>
59. Толочко А. Воображенная народность // RUTHENICA. — К., 2002. — №1. — С. 112-117.
60. Толочко А. П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология. — К., 1992.
61. Толочко А. П. Краткая редакция Правды русской: происхождение текста // Ruthenica. Supplementum 2. — К., 2009.
62. Толочко А. П. Очерки начальной истории Руси. — К., 2015.
63. Толочко О. П., Толочко П. П. Київська Русь. — К., 1998.
64. Ульяновський В. Історія Церкви та релігійної думки в Україні. Середина XV — кінець XVI ст. — Кн. 1-2. — К., 1994.
65. Филипчук О. Забутий Святий. Князь Володимир Великий між Сходом і Заходом. — Київ, 2020.
66. Шабульдо Ф. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. — К., 1987.
67. Шиян Р. Торговля міст Руського і Белзького воєводств у XVI — першій половині XVII ст. // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1994. — Т. 228. — С. 160-182.
68. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану (друга половина XV — середина XVII ст.). — К., 2000.
69. Яковсон А. Крым в средние века. — М., 1973.
70. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. — К., 2006.
71. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні в XVI-XVII ст. — К., 2002.
72. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). — К., 1993.

Ресурси Інтернету:

1. <http://litopys.org.ua/> (Ізборник. Історія України IX - XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації: літописи, історія, мовознавство, давня українська література, політологія, літературознавство, граматики та лексикони, історичні мапи тощо).
2. <http://www.lrc-lib.ru/> (Рукописные памятники Древней Руси).
3. <http://www.vostlit.info/> (Восточная литература – библиотека текстов по истории Средневековья).